

Ráddehusa evttohus riikkabeivviide sode-eanangottiid vuoddudeapmái ja sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusa ja gádjundoaimma lágideami odastussii guoski lánkaásaheapmin ja Eu-rohpa báikkálaš iešstivrejumi vuoddogirji 12 ja 13 artihkkala mielde almmuhusa addimin

EVTTOHUSA VÁLDOSISDOALLU

Evttohusas evttohuvojit áhahuvvot ođđa hálldahusdási, sode-eanangottiid, vuoddeami ja doaimma dáfus guovddáš lágat, mat leat sode-eanangoddeláhka, lánka sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusa lágideamis, lánka gádjundoaimma lágideamis ja daid oktasaš fápmuibidjanláhka, sode-eanangottiid ruhtadanláhka ja evttohusat, mat gusket gielddaid stáhtaossodaga lánkaásaheapmái, vearroláhkaásaheapmái, sode-eanangottiid bargiide guoski lánkaásaheapmái ja muhtin almmolašhálldahussii guoski lágaid rievdeapmin.

Sosiála- ja dearvvašvuodabálvalusaide ja gádjundoibmii guoski odastusa ulbmil lea geahpedit buresbirgejumi- ja dearvvašvuodaerohusaid, dorvvastit ovtaveardásaš ja alladásat sosiála- ja dearvvašvuoda- ja gádjundoaimma bálvalusaid, buoridit bálvalusaid fidnašuvvama, juksama ja dorvvolašvuoda, dorvvastit fidnomáhtolaš bargofámu oazžuma, vástidit servodatlaš rievdadusaid dagahan hástalusaid ja doalahallat goasttadusaid stuorruma.

Evttohusa mielde Supmii ráhkaduvvojit 22 sode-eanangotti, maidda sirdojuvvošedje sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusa ja gádjundoaimma barggut, main gielddain lea dál ovddasvástádus. Uusimaas sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusa ja gádjundoaimma lágidanovddasvástádus spiehkkasivččii riikka eará guovllu čovdosis dadi lági mielde, ahte Helssega gávpogii bázášii goittotge ain ovddasvástádus lágidit daid. Lassin bálvalusaid lágideamis vástidivčče Uusimaas njeallje sode-eanangotti ja sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusas lassin HUS-eanangoddeovttastupmi. Dearvvašvuodafuolahusa lágidanovddasvástádus juohkásivččii vugiin, mii meroštallojuvvošii lágas ja lágidansoahpamušas guovllu sode-eanangottiid, Helssega ja HUS-eanangoddeovttastumi gaskkas.

Birasdearvvašvuodasuodjaleapmi ja buresbirgejumi ja dearvvašvuoda ovddideapmi bázášedje gielddaid bargun, muhtto ovddidanbargu livččii maiddái sode-eanangottiid bargu. Studeantafuolahusa skuvlakuráhtor- ja skuvlapsykologabarggut sirdašuvvošedje goittotge sode-eanangottiide.

Sode-eanangottit livčče almmusvuoigatvuodalaš servošat, main lea guovllusteaset iešstivrejumi. Ođđa sode-eanangottiid guovllut vástidivčče dáláš eanangottiid, muhto Uusimaa eanangotti ja Itä-Savo buohccedikšunbire gielddaid oasil spiehkkasivčče dáláš eanangoddejuogus. Sode-eanangottiid alimus mearrideaddji doaimmaorgána livččii sode-eanangoddeváldostivra, mii válljejuvvo válggaiguin.

Sode-eanangoddelágas áhahuvvošedje sode-eanangotti doibmii, ekonomijai ja hálldahussii ja ekonomijja dárkkisteapmái guoski njuolggadusat. Lágain, mii áhahuvvo sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusa lágideamis, sirdojuvvošii gielddalaš sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusa lágidanovddasvástádus sode-eanangottiide, mat vuodduvvojit. Lágain, mii áhahuvvo gádjundoaimma lágideamis, sirdojuvvošii gielddalaš gádjundoaimma lágidanovddasvástádus sode-eanangottiide, mat vuodduvvojit.

Sihkkarastin dihte sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusa areála ovttasbarggu ja vuogálaš bálvalusráhkadusa, ráhkaduvvošedje vihtta ovttasbargoguovllu. Ovttasbargoguovllu sode-eanangottit ráhkadivčče njealji jagi gaskkaid ovttasbargoplána.

Evttohusas ásahuvvošii dárkileappot lágidanovddasvástádusas ja vuđolaččabut bálvalusaid skáhppomis priváhtta bálvalusbuvttadeddjiin ja láigobargofámu geavaheamis.

Stáhta vejolašvuodat stivret sosiála- ja dearvvašvuodafulahusa ja gádjundoaimma, main sode-eanangottiin lea ovddasvástádus, evttohuvojit seammás nannejuvvot. Stáhtaráđđi nannešii njealji jagi gaskkaid sosiála- ja dearvvašvuodafulahusa strategijalaš mihttomeriid. Sode-eanangottit galggašedje váldit vuhtii mihttomeriid sihke doaimmaineaset ja maiddái ovttasbargosoahpamušaid válmmaštallanbargguin. Lassin sosiála- ja dearvvašvuodaministeriija ráđđádalašii jahkásaččat sode-eanangottiiguin sosiála- ja dearvvašvuodafulahusa ollašuvvamis, maid lágideamis dain lea ovddasvástádus. Seamma ládje stáhtaráđđi nannešii njealji jagi gaskkaid gádjundoaimma strategijalaš mihttomeriid ja sisministeriija ráđđádalašii jahkásaččat sode-eanangottiiguin gádjundoaimma ollašuvvamis, mas sis lea ovddasvástádus.

Sode-eanangottiid doaibma ruhtaduvvo váldoášsis stáhta ruhtademiin ja muhtun oassái áššehasmávssuiguin, mat berrojuvojit bálvalusaid geavaheddjiin. Ruhtadeamis ásahuvvošii sode-ruhtadanlágain. Ruhtadeapmi mearrašuvašii rehkenastima dáfus váldoášsis sode-eanangotti bálvalandárbbu ja iešguđet diliid elemeantaid vuodul. Gádjundoaimma ruhtadeapmái váikkuhivččii maiddái riskagerddon. Stáhta ruhtadeapmi livččii sode-eanangottiide dakkár, mas lea almmolaš gokču. Ruhtadanovddasvástádusa sirdašuvadettiin gielddain stáhtii, stáhta boađuid galgá lasihit ja gielddaid boađuid fas geahpedit dan veardde, go ruhtadanovddasvástádus geahppána sis.

Dán dihte stáhta vearroboađut evttohuvojit šaddaduvvot čavgemiin stáhta dienasboahtovearuhusa. Amas oppalašvearrodási stuorrut, geatnegahttojuvojit gielddat vuolidit gielddavearu. Gielddavearu geahpádus livččii 12,63 proseantaovttadaga buot gielddain. Maiddái gielddaid oassi searvvušvearu vuottus geahpeduvvošii ja stáhta oassi fas lasihuvvošii.

Sode-eanangottis ii livčče automáhtalaččat vuoigatvuohta váldit guhkesáigásaš loana. Sode-eanangoddi sáhtášii goittotge váldit stáhtaráđi juolludan loanaváldinfápmudusa olis guhkesáigásaš loana ruhtadan dihte investeremiid. Lassin ásahuvvošii hohpolaš ja vealtameahtun investerema lasseloatnavejolašvuodas. Sode-eanangottit galggašedje ráhkadit investerenplána loatnarámma investeremiin. Sosiála- ja dearvvašvuodaministeriija ja sisministeriija dohkkehivčče investerenplánas iežaset oasi.

Vearuhussii guoski rievdadusat ollašuhthojuvošedje vearrogeatnegasaid dáfus nu neutrálat, go vejolaš. Barggu vearuhus ii čavgaše, iige ollislaš vearrodási sturoše.

Gielddaid stáhtaosit evttohuvojit geahpeduvvot dan veardde, man ollu sirdašuvvi bargguid oassi lea, ja dán ja gielddavearu vuolideami dagahan rievdadusat ráddjejuvošedje dássemiin stáhtaossevuogádatrivevdadusa ja bissovaš mearrašuvvanelemeantain, mii čáhkaduvvošii stáhtaossevuogádahkii.

Gielddalaš sosiála- ja dearvvašvuodafulahusa ja gádjundoaimma bálvalusa bargit sirdašuvašedje Helssega gávpoga bálvalusa bargiid vuhtiválddekeahhtá sode-eanangottiid bálvalussii fitnodatluohpadeami prinsihpaid mielde. HUS-buohccedikšunbire bargit sirdašuvašedje HUS-eanangoddeovttastupmái.

Buohccedikšunbiriid ja lámisolbmuid sierrafulahusbiriid gielddaovttastumit ja daid opmodat, ovddasvástádusat ja geatnegasvuodat sirdašuvašedje sode-eanangottiide. HUS opmodat sirdašuvašii goittotge HUS-eanangoddeovttastupmái ja Helssega gávpoga opmodat ii sirdašuvaše, muhto dán oasis ásahuvvošii ekonomijadivššu sirremis gávpoga eará ekonomijafuolahusas. Sode-eanangottiide sirdašuvašii gielddain, Helssega gávpoga vuhtiválddekeahhtá, sosiála- ja

dearvvašvuodafuolahusa ja gádjundoaimma lágideapmái laktáseaddji luovos opmodat. Opmo-
datsirdimiin ii čadahuvvoše buhtadus gielddaide iige gieloaovttastumiide muđui earret dakkár
diliin, main gieldda ekonomalaš iešstivrejumi gáržžoši.

Sode-eanangoddelágas áсахuvvoši mairdá sode-eanangottiid fitnodathámat doaimbasadji- gid-
dodathálddahusa máhttogoovddázis, mas stáhta sáhtáši leat osolaš. Máhttogoovddáža bargun
livčči doalahit sode-eanangottiid oktasaš sadjediehtofierpmádaga ja das sáhtásedje leat mairdá
eará sode-eanangotti mearridan barggut.

Evttohusas evttohuvo lassin, ahte riikabeavvit dohkkehivčče addin láchkai Eurohpa báikkálaš
iešstivrejumi vuodđogirjji 12 ja 14 artihkkala oavvildan almmuhusa vuodđogirjji heiveheamis
Suomas gielddaide ja sode-eanangottiide. Almmuhus lea oavvilduvvon boahit fápmui mánot-
baji vuosttamuš beavve golmma mánotbaji geažes dan maŋŋá, go das lea almmuhuvvon soah-
pamuša vurkejeadjái.

Evttohusas meroštallojuvvon sode-eanangottit vuodđuduvvošedje jođáneamos lági mielde
lágaid dohkkeheami ja nannema maŋŋá. HUS-eanangoddeovttastupmi vuodđuduvvoši
vuodđosoahpamuša dohkkehemiin. Vuosttamuš eanangoddeválggat doaimmahuvvošedje eará
báikkiin earret Helssegis 24.1.2022. Álgomuttus sode-eanangottiid gaskaboddasašhálddahus ja
eanangoddeválggaid maŋŋá válljejuvvon sode-eanangoddeváljaolbmuid doaimma álgima
maŋŋá sode-eanangottit válmmaštallet doaimma organiserema ja bargiid ja opmodatsirdimiid
ovttas gielddaiguin ja gieloaovttastumiiguin dađi lági mielde, ahte sosiála- ja dearvvašvuoda-
fuolahusa, gádjundoaimma ja sierra áсахuvvon eará bálvalusaid ja bargguid lágidanovd-
dasvástádus sirdašuvaši sode-eanangottiide jagi 2023 álggu rájes.

Evttohussii laktáseaddji lágat leat oavvilduvvon boahit váldoáššis fápmui jagi 2023 rájes.
Ođastusa fápmuibidjanláhka galggaši boahit fápmui suoidnemánu 1. beavve jagi 2021. Lassin
sode-eanangoddeláhka heivehuvvoši muhtun oassái juo dalán sode-eanangottiid doibmii.

SISDOALLU

EVTTOHUSA VÁLDOSISDOALLU	1
7 Vuoduštusat njuolggadusaid mielde	5
7.1 Sode-eanangoddeláhka.....	5
7.2 Láhka sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusa lágideamis	6
7.7 Láhka sode-eanangottiid ruhtadeamis	12
7.35 Sámi giellaláhka	12
LÁHKAEVTTOHUSAT	18
1. Sode-eanangoddeláhka.....	18
2. Láhka sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusa lágideamis	19
7. Láhka sode-eanangottiid ruhtadeamis	20
35. Láhka sámi giellalága rievdadeamis	21

7 Vuoduštusat njuolggadusaid mielde

7.1 Sode-eanangoddeláhka

33 §. *Álbmotgiellalávdegoddi ja sámegeiela lávdegoddi.* Paragráfas ásahuvvošii álbmotgiellalávdegottis guovttegielat sode-eanangottiin ja sámegeiela lávdegottis sode-eanangottis, masa gullá sámiid ruovttuguvlui gullevaš gielda. Guovttegielat sode-eanangottiin váikkuhandoaibmaorgána buhtešii spesiálabuohccedi-kšolága (1062/1989) 18 §:s oaivvilduvvon lávdegotti, man bargun lea sierragielat ja guovttegielat gielddaid buohccedikšunbires ovddidit ja oktiiheivehit gielalaš unnitlogu spesiálabuohccedivššu ja dearvvašvuoda-fuolahusa bargiid skuvlejumi, mii addojuvvo unnitlogu gillii. Álbmotgiellalávdegotti bargoviidodat olášii buot sode-eanangotti bargguide dan lassin, ahte dan barggut govččašedje spesiálabuohccedikšolágas oaiiv-vilduvvon lávdegotti bargguid.

Paragráfa 1 momeantta mielde guovttegielat eanangottis lea álbmotgiellalávdegotti. Lávdegotti lahttun válljejuvošedje olbmot, geat ovddastit sode-eanangotti giellaunnitlohkui gullevaš ássiid. Eará osiin lahttomearri, čoakkádus ja orgána válljenvuohki ja doaibmavuogit bázášedje sode-eanangoddá mearridan láhkai vuhtiiválddi eará áššiid olis lága 10 logu oaivvildan válgagelbbolašvuodaráddjehusaid.

Paragráfa 2 momeantta 1 čuoggá mielde álbmotgiellalávdegotti bargun livččii čielggadit, árvoštallat ja cealkit das mot sode-eanangoddeváljaolbmuid mearrádusat váikkuhit gielalaš vuogatvuodaid praktikka ollašuvvamii. Momeantta 2 čuoggá mielde lávdegotti bargun livččii čielggadit, árvoštallat ja meroštallat gielalaš unnitlogu iežasgielat bálvalusaid dárbbu ja čuovvut dáid bálvalusaid fidnašuvvama ja kvalitehta. Čielggademiid, árvoštallama ja čuovvuma vuodul doaibmaorgána dagašii momeantta 3 čuoggá mielde sode-eanangoddestivrii evttohusaid doaibmabijuin giellaunnitlogu bálvalusaid ja bálvalusgollosiid ovddideapmin ja evttohusaid bargiid gielladáidogáibádusain ja gielladáiddu ovddideamis. Lávdegotti evttohusat sáhtášedje guoskat ovdamearkka dihte stáhta rájiid rasttideaddji ovttasbarggu soahpamii sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusa ja gádjundoaimma bálvalusaid ollašuhhtimin. Momeantta 4 čuoggá mielde lávdegotti bargun livččii maiddá dahkat evttohusaid sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusa lágideamis ad-dojuvvon lága 37 §:s oaivvilduvvon guovttegielat eanangottiid ovttasbargui ja bargojuhkui guoski soahpamuša sisdoalus, addit soahpamušas cealkámuša sode-eanangoddeváljaolbmuide ja čuovvut soahpamuša ollašuvvama.

Paragráfa 3 momeantta mielde lávdegottis sáhtášedje leat hálddahusnjuolggadusas mearriduvvon barggut.

Paragráfa 4 momeantta mielde lávdegoddi attášii jahkásaččat sode-eanangoddestivrii mitalusa unnit-logugielat bálvalusaid ollašuvvamis eanangottis. Mitalusa ulbmil lea addit dieđuid, maiguin sáhttet ávkástallat eanangotti mearrádusbargamis plánedettiin giellaunnitlogu bálvalusaid ollašuhhtima. Sode-eanangoddestivra attášii sode-eanangoddeváljaolbmuide cealkámuša doaibmabijuin lávdegotti addin mitalusa vuodul.

Paragráfa 5 momeanttas ásahuvvošii sámegeiela lávdegottis, man sode-eanangoddestivra galgašii ásaht dakkár eanangottis, masa gullá sámiid ruovttuguovllu gielda. Dát gielddat leat Eanodat, Anár ja Ohcejohka. Lassin Lappi bálgesa guovlu, mii lea Soađegili gielddas, gullá sámiid ruovttuguvlui.

Sámegeiela lávdegotti livččii sode-eanangotti sámegeielat ássiid oassálastin- ja váikkuhankanála sode-eanangotti hálddahusas. Dan bargoviidodat olášii sode-eanangotti buot bargguide. Lávdegoddi ii goittotge mange dásis buhteše sámedikki sajádaga sápmelaččaid ovddasteaddjin, mii

lea meroštallojuvvon sámed-ikkis addojuvvon lágas. Sámedikki bargu lea lága mielde dikšut áššiid, mat gusket sápmelaččaid iežaset gillii ja kultuvrii ja sin sajádahkii eamiálbmogin. Sámediggi ovddasta sápmelaččaid dain áššiin mat dasa gullet, sihke našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš oktavuodain. Sámediggelága 9 § oavvvildan viiddes ja meark-kašahhti doaimbajuin galgá eanangottis ráddádallat sámedikkiin iige muduige sámedikki sajádat sámiiid ovddasteaddjin rievdaduvvoše. Sámegiela lávdegoddi livččii luonddustis eanangotti iežas doaimmaorgána, mii dievasmahtáši ja dorvvastivččii sámegielagiid oassálastin- ja váikkuhanvejolašvuodaid eanangottis.

Sámegiela lávdegottis lahtut galget leat sámegielagat. Unnimustá goalmádasa lávdegotti lahtuin galgá nammadit sámedikki evttohan olbmui. Lávdegottis galggašedje ovddastit buot golbma sámegiela dahjege anárašgiela, nuortalašgiela ja davvisámegiela. Lávdegoddi heivehuvvošii mudui mii 1-4 momeanttas ása-huvvo álbmotgiellalávdegottis. Gullevašvuolta gielajovkui árvvoštallojuvvvošii goappáge doaimmaorgánas stáđasmuvvan geavadaga mielde dakko bokte, ahte ovdamearkka dihte merkejupmi eatnigielas álbmotdiehtovuogádagas ii livčče áidna ášši, mii mearrida giellajovkui gullamis.

7.2 Láhka sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusa lágideamis

4 §. *Bálvalusaid fidnašuvvan ja juksan.* Paragráfa mielde sode-eanangottit geatnegahttojuvvvošedje plánat ja ollašuttit bálvalusaid áššehasaid dárbbu eaktudan vugiin. Dárbbu meroštallan vuodđuduvvá sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusa sierraláhkaásahepmái ja dain ása-huvvon prinsihpaide. Dárbbu árvvoštallamis galgá váldit vuhtii sihke álbmotdásis dárkkoduvvon dárbbu ja maiddái indiviidadási dárbbu. Sode-eanangoddi galggašii ráhkkanit lágidit dakkár bálvalusaid ja dan viidodagas go sode-eanangotti ássiid ja eará áššehasaid objektiivvalaš dárbbu sáhtá navdit leat. Álbmotdásis dárbbu árvvoštallamis galgá váldit vuhtii iešguđet álbmot- ja olmmošjoavkkuid, masa gullet maiddái gielalaš unnitlogut ja iešguđet áššehasjoavkkut. Nuppe dáfus dárbbus galggašii ovddabealde máinnašuvvon vuogi mielde váldit vuhtii ovttaskas olbmuid objektiivvalaš bálvalusaid dárbbu. Objektiivvalaš dárbbu mearkkaša ovdamearkka dihte lágideamis bálvaluslága 3 § 2 momeanttas meroštallojuvvon áššehasa indiviida dárbbu.

Dárbbu ii dan sadjai mearkkaš ovttaskas olbmuid vásihan subjektiivvalaš dárbbu muhtin dihto bálvalussii. Bálvalusaid dárbbu árvvoštallan galgá vuodđuduvvat sosiálafuolahusa dahje dearvvašvuodafuolahusa sierraláhkaásahepmái – degomat sosiálafuolahusláhkii, mánáid-suodjalanláhkii dahje dearvvašvuodafuolahusláhkii – ja sosiála- dahje dearvvašvuodafuolahusa ámmátolbmui ovttas áššeoapmahaš olbmui dahkan árvvoštallamii das, leago sus láhkaásaheamis oavvvilduvvon dárbbu oázžut bálvalusa, mas sode-eanangottis lea lágidanovddasvástáduš. Sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusa ámmátolbmuid barggut ja vuogitvuolta dahkat mearrádusaid indiviidaid mielde mearrašuvvet ámmátolbmui guoski láhkaásaheami ja bargomeroštallama mielde.

Paragráfa 1 momeanttas gávnnavuvvošii lassin, ahte bálvalusaid galggašii ollašuttit ovtta-veardásaččat, oktiiheivehuvvon ollisvuolta ja lahka áššehasaid. Ovtta-veardásašvuolta lea vuodđolága 6 § suddjen vuodđovuogitvuolta, man mielde olbmot leat ovtta-veardásaččat lága ovddas. Ovttage ii oáččo almmá dohkálaš vuodustusa haga ása hit sierra sajádahkii sohka-beali, agi, riegeanduoaga, giela, oskku, jáhku, oavvila, dearvvašvuodadili, čálganvátolašvuoda dahje olbmui gullevaš eará siva vuodul. Dakkár siva sáhtá leat ovdamearkka dihte orrunbáiki, sosioekonomalaš sajádat, opmodat, bargomárkansajádat ja bearašgaskavuodát. Vuodđolága 6 ja 19 § ása hit almmolaš váldái geatnegasvuoda dorvvastit juohkehažžii doarvái ja ovtta-veardásaš sosiála- ja dearvvašvuodabálvalusaid ja ovddidit álbmoga dearvvašvuoda.

Ovttaveardásašvuodálágas (1325/2014) ášahuvvo ovttaveardásašvuoda ovddideamis ja vealaheami eastadeamis. Ovttaveardásašvuodálága mielde eiseválddiin lea geatnegasvuohhta árvvoštallat doaimmaset ovttaveardásašvuoda. Sosiála- ja dearvvašvuodabálvalusaid lági-deaddji galgá dáikko bokte árvvoštallat iešguđet álbmot- ja áššehasjoavkkuid bálvalusdárbbuid, čuozihit návccaid gávnnavuvvon dárbbuid vuodul ja dahkat oktilažžan dikšun- ja bálvalusgeavdagaid. Doaimma dárkkodeamis lea dehálaš árvvoštallat mearrádusaid váikkuhusaid iešguđet álbmotjoavkkuide ja bálvalusaid ovttaveardásaš kvalitehta. Dárkkodeami čuožáhahkan leat iešguđet álbmotjoavkkuid ovttaveardásaš beassan sosiála- ja dearvvašvuodabálvalusaide ja vejolašvuodát ávkkástallat sosiála- ja dearvvašvuodabálvalusaiguin. Earret eará guhkes gaskkat, áššehasmávssut dahje bálvalusaid giella, sáhttet váikkuhit bálvalusaid juksamii. Ovdamearkka dihte gielalaš juksan čohkiida iešguđet áššiin ja dat mearkkaša dan, ahte áššehas dahje pasieanta lea didolaš bálvalusain, oažžu bálvalusa, ipmirduvvo, ipmirda maiddá dikšui guoski rávvagiid ja bastá diekko bokte ieš váldit ovddasvástádusa divššustis. Dát eaktuda earret eará diediheami, dan ahte bagadallamis ja rávvemis leat mánggat kanálat, dulkabálvalusaid fidnašuvvama ja elektrovnnalaš bálvalusaid juksama. Juksamii laktása maiddá kultuvrralaš dimenšuvdna, daningo giella lea čatnosis kultuvrii, dego maiddá vuohki gulahallat ja buvttadit mearkkašumiid.

Ovttaveardásašvuodálága mielde eiseválddit, degomat sosiála- ja dearvvašvuodabálvalusaid lágideaddjit, galget árvvoštallama lassin ovddidit ovttaveardásašvuoda doaimmasteaset. Ulbmil lea dorvvastit buot olbmuid duodalaččat ovttaveardásaš vejolašvuodaid geavahit bálvalusaid. Duodalaš ovttaveardásašvuohhta mearkkaša dan, ahte buohkaide ollašuvvet dárbbuideaset ektui doarvái ja buoremus lági mielde bálvalusat. Dat eaktuda dan, ahte olbmuid iešguđetlágan vejolašvuodát ja vuolggasajit váldojuvvojit vuhtii nu, ahte olbmui laktáseaddji áššit eai váikkuhit olbmo bálvalusa oažžumii dahje meannudeapmái bálvalusain. Buohkaid seammalágan meannudeapmi ii álot reahkká dáhkidit ovttaveardásašvuoda ollašuvvama, muhto baicca ovttaveardásašvuohhta lea maiddá sierraveardásašvuodaid dássen ovdamearkka dihte posiitiivvalaš sierrameannudeami bokte.

Oktii heivehuvvon bálvalanollisvuodát mearkkašivčče earenoamážit doaimmalaš ollisvuoda, mas áššehasaide, geat dárbbášit mánggaid iešguđetlágan bálvalusaid, lágiduvvojit bálvalusat. Bálvalusaid galggašii ollašuttit nu, ahte dat ráhkadit áššehasaide doaibmi ollisvuoda, mas ovttasbargu bálvalusbuvttadeddjiid gaskkas ja sirdašuvvan bálvalusas nubbái ollašuvvá vuogálaččat almmá dárbbášmeahttun ádjánemiid dahje boatkkagiid haga. Oktiiheivehuvvon bálvalanollisvuodát mearkkašivčče maiddá dárbbu ráhkadit bálvalanvuogádaga dakkárin, ahte sode-eanangottis eai livčče golut, mat lasihit dárbbášmeahttumit ovttaigasaš bálvalusaid.

Sode-eanangoddi mas lea lágidanovddasvástádus, galggašii maiddá atnit fuola lagašbálvalusaid áššáigullelaš ollašuttimis. Lagašbálvalusat leat dehálaččat earenoamážit daid áššehasaide, geat dárbbášit daid ollu ja dávjá ja guhkesáigásaččat, ja geain lea dávjá váttis ohcalit bálvalusaid ollái, mat leat guhkin.

Lagašbálvalusat leat bálvalusat, maid áššehasat geavahit dávjá ja goit oassi áššehasain geavahit daid odđasit, juobe beaivválaččat, man dihte dakkár bálvalusaid lea dárbbášlaš oažžut lahka. Maiddá bálvalusat, mat dárbbášuvvojit hárvve ja bálvalusat, mat lea buvttaduvvon čohkkemiin, sáhttet leat lagašbálvalusat, mat buktojuvvojit áššehasa lusa dahje lahka. Áššehasa geahččanguovllus lagašbálvalusaid sáhttá oažžut ovdamearkka dihte bálvalussan, mat fállujuvvojit ruktui, elektrovnnalaš bálvalussan, bálvalussan, mat leat lahka eallinbirrasa dahje johhti bálvalussan. Bálvalusat, mat fállujuvvojit lahka, sáhttet sisttisdoallat maiddá sierramáhtu eaktudeaddji bálvalusaid, mat heivehuvvojit praktihkkii, vaikko bálvalusbuvttadeaddji fysalaš doaibmabáiki sáhttá leat čohkkejuvvon. Guovddáš ii leatge dat, gos fysalaš doaibmasadji lea, muhto baicca dat, gos bálvalus addojuvvo áššehassii, guhte dan dárbbáša.

Buot bálvalusaid ii sáhte iige leat vuogálaš desentraliseret ja lágidit lagašbálvalussan. Dákkárat leat ovdamearkka dihte bálvalusat, mat dárbbášuvvojit hárvve, ja mat eaktudít sierramáhtu dahje divrras rusttegiid. Dáid bálvalusaid lea dárbbášlaš čohkket stuorit ollisvuodaide sode-eanangotti guovllus ja riikkaviidosáčat. Dainna sáhttet sihkkarastit bálvalusaid buori kvalitehta ja dorvvolašvuoda ja maiddái ekonomalaččat jierpmálaš ja goasttádusbeaktiil ollašuhhtima. Vuogálaš bálvalusaid čohkken stuorit ovttagaide, go mat dál leat, sáhtta maid dahkat vejolažžan dan, ahte bálvalusat leat oažžun láhkai ovttaveardásaččat iešguđet guovlluin riikkas.

Njuolggadusa mielde bálvalusat čohkkejuvošedje sode-eanangotti guovllus stuorit ollisvuodaide dalle, go dasa leat lágačuoggás namalassii gávnnavuvvon vuodustusat. Vuosttaš vuodustus laktásivččii bálvalusaid fidnašuvvama ja kvalitehta dorvvasteapmái. Bálvalusa buvttadeapmi čohkkejuvošii oktii dalle, go fidnašuvvan ja kvalitehta eaktudít sierramáhtu dahje divrras investeremiid. Nubbin sierra máinnašuvvon vuodustussan livčče bálvalusaid vuogálaš ollašuhhtima ja goasttádusváikkuhusaid ja beaktiil buvttadeami ásahan gáibádusat. Bálvalusaid čohkkemis stuorit ollisvuodaide riikkaviidosáčat, sode-eanangottiid ovttagosohpamuša ja guovttegielat sode-eanangottiid ovttagargui guoski soahpamuša vuodul ášahuvvošii sierra 9, 34 ja 37 §:s.

Bálvalusaid ollašuhhtimis berrešii maiddái ovddidit easttahasvuoda. Dás ášahuvvošii paragrafa 2 momeanttas. Bálvalusaid ollašuhhtin easttaheamet dahká vejolažžan dan, ahte bálvalusa ollái besset buohkat, geat daid dárbbášit, ja addá vejolašvuoda geavahit daid almmá dan haga, ahte doaibmannávccat dahje dearvvašvuoha dan estet. Easttahas biras dahká vejolažžan earret eará dan, ahte mánggat dakkár olbmot, geat livčče earáid veahki veagas funet doaibmi birrasis, sáhttet dikšut áššiid iehčanassii. Easttahasvuodas lea sáhka prinsihpas, man mielde buohkat galget sáhttit juksat huksejuvvon birrasa, bálvalusaid ja dieđiheami. Olbmuid eallinagi guhkkudettiin ja eallilan olbmuid lohkomeari sturodettiin, easttahasvuoda mearkkašupmi šaddá stuoribun go ovdal, áššin mii buorida eallinkvalitehta. Easttahasvuoha lasiha iešguđet doaimmaid njuovžilvuoda ja jođalmáhtta ovdamearkka dihte áššiid dikšuma ja sirdašuvvama báikkis nubái. Maiddái ON čálganvátot olbmuid vuoigatvuodaide guoski soahpamuš (ON čálganvátolašvuodasoahpamuš) eaktuda, ahte easttahasvuoha váldojuvvo vuhtii buot bálvalusplánema vuolggasadjin.

Paragrafas sode-eanangottis ášahuvvon heivehuvvošii maiddái HUS-eanangoddeovttastupmái dađi lági mielde, go ášahuvvo 1 § 4 momeanttas dan lágas, mii evttohuvvo.

5 §. Bálvalusaid giella. Paragrafas ášahuvvošii bálvalusaid lágidettiin gielain, mat geavahuvvojit. Njuolggadusa vuolggasadjin leat vuodđolága ja giellalága njuolggadusat álbmotgielain, suoma- ja ruotagielas, olbmuid vuoigatvuodas geavahit daid ja hálddahusa gielas. Paragrafas ášahuvvošii maiddái sámiid, seavagiela dahje eará eará giela geavaheddjiid, čálganvátot olbmuid ja davviriikkaid riikkavuložiid giellalaš vuoigatvuodain. Maiddái eará gielaid hubmiid dárbu oažžut iežaset giela váldojuvvošii vuhtii paragrafas. Áššehasa vejolašvuoha ipmirdit ja ipmirduvvot sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusa bálvalandiliin lea oassi bálvalusa kvalitehtas ja guovddáš eará vuoigatvuodaid ollašuvvama dáfus. Vuodđoláhkaváljagotti mielde giella ja pasieantta dárbu ipmirduvvot lea dehálaš oassi pasieantadorvvolašvuodas ((PeVL 63/2016 vp). Dat lea maiddái pasieantta iešmearidanvuoigatvuoda ja dieđuoazžunvuoigatvuoda ollašuvvama eaktu. Ovdamearkka dihte áššehasa válddedettiin oktavuoda, dikšun- dahje bálvalandárbbu meroštallan galgá dáhpáhuvat gillii, maid áššehasas lea vuoigatvuoha geavahit aiddo gažaldatvuloš sode-eanangottis. Dán maŋŋá galgá fuolahit das, ahte giellalaš vuoigatvuodát ollašuvvet olles bálvalusgollis.

Paragráfa 1 momeantta mielde sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahus galggašii lágiduvvot suoma- ja ruotagillii guovttegielat sode-eanangottis dahjege dalle, go sode-eanangottis livčče sierra- gielat dahje guovttegielat gielddat. Bálvalusaid galggašii lágidit nu, ahte áššehas oažžu daid iežas válljen gillii. Dát mearkkašivččii dan, ahte áššehasa bálvaleaddji olmmoš geavaha áššehasa giela ja máhtta dan doarvá. Áššehasa vuoigatvuota geavahit suoma- dahje ruotagiela ii maiddái livčče sorjavaš su eará giellamáhtus.

Ovttagielat sode-eanangottis, gos visot sode-eanangotti gielddat livčče ovttagielat, sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahus lágiduvvošii sode-eanangotti gillii. Bargit geavahivčče dalle prinsih- palaččat sode-eanangotti giela. Eará lánkaásaheamis, degomat giellalágas, sáhttet goittotge šad- dat sode-eanangoddái gielalaš geatnegasvuodát. Ovdamearkka dihte giellalága 10 § mielde juohkehaččas lea vuoigatvuota geavahit iežas giela ja šaddat gullojuvvot iežas gillii áššis, mii boahdá johtui eiseválddi álgaga vuodul, ja mii njuolga čuohcá su dahje su fuolahavuloš olbmo vuodđovuoigatvuodaide dahje mii guoská geatnegahtti áššái, man eiseváldi lea sutnje ásan. Juos áššehasa giela lea eará, go mainna sode-eanangotti sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahus lágiduvvo eaije bargit máhte áššehasa giela, heivehuvvošii paragráfa 3 momeantta, man mielde bálvalusaid addimis galggašii dalle vejolašvuodaid mielde atnit ávvira dulkomis ja dulkka skáhppomis.

Vuoigatvuodas geavahit suoma- dahje ruotagiela, šaddat gullojuvvot ja oažžut doaimmahus- girjjis suoma- dahje ruotagillii ja olbmo vuoigatvuodas oažžut dulkoma dáid gielaid geavahet- tiin eiseválddiid olis ásahuvvo giellalágas. Giellalága mielde eiseválddit berreit iešrádalaččat fuolahit das, ahte priváhttaolbmo gielalaš vuoigatvuodát ollašuvvet praktihkas. Bálvalusaid lágiddetiin doaimma galgá plánet nu, ahte giellalága njuolggadusat čuvvojuvvojit.

Paragráfa 2 momeanttas ásahuvvošii áššehasa vuoigatvuodas geavahit sáme giela sosiála- ja dearvvašvuoda bálvalusain. Bálvalusaid lágidanovddasvástádus sirdašuvvašii evttohusa mielde ruovttuguovllu gielddain ja Lappi buohccedikšunbires, man lahtut ruovttuguovllu gielddat leat, Lappi sode-eanangoddái. Evttohusvonn 2 momeantta mielde áššehasas livččii vuoigatvuota geavahit sáme giela sámi giellalága oaivvildan vugiin sosiála- ja dearvvašvuoda bálvalusain, mat buvttaduvvojit sámiid ruovttuguovllu gielddain ja Lappi sode-eanangotti guovllus dakkár so- siála- ja dearvvašvuoda bálvalusain, mat buvttaduvvošedje dušše doaibmaovttadagain, mat leat ruovttuguovllu gielddaid olggobealde. Sámiid ruovttuguovllus lea ásahuvvon sámedikkis ad- dojuvvon lága (974/1995) 4 §:s. Guvlui gullet Eanodaga, Anára ja Ohcejoga gielddat ja oassi Soadegili gieldda guovllus. Dát mearkkašivččii, ahte Eanodaga Anára, Ohcejoga ja Soadegili gielddaid guovlluid sosiála- ja dearvvašvuoda bálvalusaid doaibmaovttadagain čuvvojuvvošedje sámi giellalága geatnegahtti áššit. Lassin geatnegahtti áššit guoskkašedje Lappi sode-eanangotti spesiálabuohccedivššu doaibmaovttadagaide Roavvenjárggas ja Lappi sode-eanangotti sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa eará doaibmaovttadagaide, juos bálvalusaid, mat dain addojuvvojit, ii sáhtáše oažžut doaibmaovttadagain, mat leat ruovttuguovllu gielddain. Mudden govččašii dakko bokte vuoigatvuodaid viidodaga oasil dáláš geográfalaš guovllu (sámiid ruovttuguovllu gielddat ja Lappi buohccedikšunbire) ja dáláš bálvalusaid. Lassin vuoigatvuodát viidánivčče eará, go ruovttuguovllu gielddaid bálvalusaid oasil geográfalaččat dáláš Länsi-Pohja buohc- cedikšunbire guvlui, daningo daningo dat šattašii oassin Lappi sode-eanangottis, mii vuodđuduvvo.

Paragráfa 2 momeanttas ásahuvvošii lassin áššehasa vuoigatvuodas geavahit sáme giela Lappi sode-eanangottis sosiála- ja dearvvašvuoda bálvalusain, mat buvttaduvvojit doaibmaovtta- dagain, mat leat ruovttuguovllu gielddaid olggobealde, ja maid Lappi sode-eanangoddái livččii meroštallan ruovttuguovllu gielddaid ássiid geavahussii 4 §:s oaivvilduvvon bálvalusaid juksama vuodul. Dál ovdamearkka dihte Eanodaga giela lea skáhppon gieldda olbmuidasaset

Lappi buohccedikšunbire buvttadan vuodđodearvvašvuodafuolahusa bálvalusaid, maid buohccedikšunbire lea buvttadan Muoná dearvvašvuodaguovddázis. Eanodaga gieldda ássis lea leamaš vuogatvuohta geavahit bálvalusain sámegiela sámi giellalága mielde. Dás duohko áššehasas ii livčče prinsihpalaččat vuogatvuohta geavahit sámegiela bálvalusain, mat addojuvvojit ruovttuguovllu gielddaid olggobealde, juos gažaldatvuloš bálvalusa sáhtá oažžut ruovttuguovllu gielddaid guovllus. Ruovttuguovllu gielddaid guovllus gaskkat bálvalusaide sáhttet goittotge leat mearkkašahtti guhkit, ja dákko bokte Lappi sode-eanangoddi sáhtášii muhtun diliin meroštallat ruovttuguovllu gielddaid ássiid geavahussii bálvalusaid 4 §:s oaivvilduvvon bálvalusaid juksama vuodul maiddá ruovttuguovllu gielddaid olggobeale doaibmaovttadagain, maid sáhtášii buorebut juksat dan vuodul gos dat leat. Juos Lappi sode-eanangoddi meroštallá ruovttuguovllu gielddaid ássiid geavahussii ovdamearkka dihte vuodđodearvvašvuodafuolahusa bálvalusaid doaibmaovttadagas, mii lea Muonás, áššehasas livččii vuogatvuohta geavahit bálvalusain sámegiela, vaikko bálvalusaid sáhtášii oažžut maiddá doaibmaovttadagas, mii leat ruovttuguovllu gielddaid guovllus.

Paragrafa 2 momentas livččii lassin čujuhannjuolggadus, man mielde vuogatvuođas geavahit sámegiela ásahuvvo muđui sámi giellalágas. Sámi giellalágas ásahuvvo sápmelačča vuogatvuođas geavahit iežas giela eiseválddi olis ja eiseválddiid geatnegasvuođas ollašuttit ja ovddidit sámiiid gielalaš vuogatvuođaid. Sápmelaččas lea sámi giellalága 4 § mielde vuogatvuohta iežas áššis, dahje áššis, mas son gullojuvvo, geavahit lága heivehanviidodahkii gullevaš eiseválddi olis sámegiela. Eiseváldi ii oáččo ráddjet dahje biehttalit ollašuttimis sámi giellalágas ásahuvvon vuogatvuođaid dan ákka vuodul, ahte sápmelaš máhtá maiddá eará giela, degomat suoma- dahje ruotagiela. Sámiiid gielalaš vuogatvuođat leat lága 3 logu mielde viidáseappot sámiiid ruovttuguovllus. Ruovttuguovllus sápmelaččas lea 11 § mielde vuogatvuohta geavahit lága heivehanviidodahkii gullevaš eiseválddi olis áššiid divššodettiinis válljejumis mielde suoma- dahje sámegiela. Dát vuogatvuohta ii leat ráddjejuvvon iežas áššái.

Sámi giellalága 19 § mielde giedahallamis, mii dáhpáhuvá eiseválddi olis njálmálaččat, ášši galgá viggat addit dikšun láhkai olbmui, guhte máhtá sámegiela. Juos eiseválddiid joavkkus ii leat sámegiela olmmoš, eiseváldi galgá lágidit nuvttá dulkoma. Sámi giellalága ovdabargguid mielde láchkaevttohusa bokte vigge váikkuhit dasa, ahte dulkon ja jorgaleapmi veháziid mielde bázášedje nuppi saji vuohkin áššehasa ja eiseválddi gaskasaš gulahallamis. Váldonjuolggadus livččii ášši giedahallan sámegillii almmá dulkoma haga, juos dát fal livččii vejolaš (HE 46/2003 vp). Sámegielat sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusa áššehasat galggašedje dakko bokte vejolašvuođaid mielde láidestuvvot sámegielat ámmátolbmo lusa. Seammás berre fuolahit maid das, ahte olbmos, guhte addá bálvalusa, lea barggu eaktudan skuvlejupmi ja ámmátáidu. Juos giellalaš ámmátolbmuid ii sáhte oažžut, eiseváldi galgá lágidit nuvttá dulkoma dahje fuolahit ieš dulkomis. Sámi giellalága 14 § mielde eiseváldi galgá ruovttuguovllus fuolahit válddedettiinis bargiid bálvalussii das, ahte dan bargit guđege virgedoaimmahagas dahje eará doaibmabáikkis bastet bálvalit áššehasaid maiddá sámegillii. Eiseváldi galgá maiddá lágidemiin skuvlejumi dahje eará doaibmabijuiguin fuolahit das, ahte bargiin lea eiseválddiid bargguid eaktudan sámegielamáhttu. Sámi giellaláhka sisttisoallá sierra njuolggadusaid bargiid sámegiellamáhtus ja dasa guoski gelbbolašvuodagáibádusain ja bálkkálaš virgefriijavuodas ja friijavuoda barggus sámegiela dáiddu háhkama várás.

Sámi giellalágas leat maiddá njuolggadusat eiseválddiid dieđiheamis ja doaibmabijuin, mat ovddidit gielalaš vuogatvuođaid. Eiseváldi galgá 8 § mielde geavahit álbmogii čujuhuvvon dieđiheamis maiddá sámegiela. Eiseválddiid almmuhusat, gulahusat ja almmustahttimat ja eará dieđáhusat, mat addojuvvojit álbmogii, ja rávvagat ja álbmoga geavahussii oaivvilduvvon skovit deavdinrávvagiiddisetguin galget ráhkaduvvot ja addojuvvot sámiiid ruovttuguovllus maiddá sámegillii. Eiseválddit galget maiddá ovddidit gielalaš vuogatvuođaid ollašuvvama sámi giellalága 5 logu prinsihpaid mielde.

Sámi giellalága evttohit rievdaduvvot sode-eanangottiid vuodđudeami oktavuodas dađi lági mielde, ahte Lappi sode-eanangoddi lasihuvvošii lága heivehanviidodahkii gullevaš eiseválddiide. Lassin Lappi sode-eanangoddi galggašii čuovvut sámi giellalága 3 logu njuolggadusaid maiddá ruovttuguovllu olggobealde áššiid dikšumis dakkár olbmuin, gean ruovttugiela lea Eanodat, Anár, Soadegilli dahje Ohcejohka. Evttohuuvon rievdadusaid bokte vigget sihkkarastit dan, ahte sámiid gielalaš vuoigatvuođat seilot bargguid sirdašuvadettiin gielddain sode-eanangottiide. Praktihkas lágidanlágas, mii evttohuuvvo, 5 §:in ráddjejuvvošii sámi giellalága heivehanviidodaga olggobeallái oassi sosiála- ja dearvvašvuođabálvalusain, main Lappi sode-eanangottis lea lágidanovddasvástáduš.

Paragrafa 3 momeanttas ášahuvvošii áššehasa ja pasieantta oassálastima dorvvasteamis diliin, main áššehasa dahje pasieanttas ja bargiin ii leat oktasaš giella dahje olmmoš ii áico- dahje hupmanváttu dahje eará siva dihte sáhte ipmirduvvot. Bálvalusaid attedettiin galggašii dalle vejolašvuođaid mielde fuolahit dulkomis dahje dulkka skáhppomis. Njuolggadus heivehuvvošii dan lassin, mii ovddabealde 1 ja 2 momeanttas ášahuvvo dahjege ovdamearkka dihte diliin, main áššehasa ii leat eavttuhis vuoigatvuohta oázžut bálvalusa iežas gillii dahje geavahit iežas giela. Dákkár diliin galggašii fuolahit das, ahte olmmoš oázžu doarvái viiddes ipmárdusa iežas ášši sisdoalus ja mearkkašumis ja sáhtá ovdanbuktit oaivilis. Juos dulkka ii sáhtáse oázžut báikki ala, galggašii ipmirdeamis fuolahit muhtun eará vugiiguin. Njuolggadus vástidivččii áššálaččat gustojeaddji sosiálafuolahusa áššehaslága 5 § 3 momeantta ja pasieantalága 5 § 2 momeantta. Eiseválddi geatnegasvuodas ovddidit seavagiela geavaheaddji vejolašvuođaid geavahit iežas giela ja oázžut dieđuid iežas gillii, ášahuvvo seavagiellalágas (359/2015). Seavagiellaláhka lea gáržžes almmolašláhka, mainna ovddiduvvo suomelaš ja suomaruottelaš seavagiela geavaheaddji gielalaš vuoigatvuođaid ollašuvvan praktihkas. Ávnnaslaš njuolggadusat seavagiela geavaheaddji gielalaš vuoigatvuođain gullet iešguđet hálddahussurggiide guoski láhkaáshapmái. Seavagiellaláhki guoski ráđdehusa evttohusa (HE 46/2003) mielde vuoigatvuohta eiseválddi lágidan dulkomii ja jorgaleapmái lea guovddáš oassi seavagiela geavaheaddji gielalaš vuoigatvuođain. Suomelaš ja suomaruottelaš seavagiela geavaheapmi galgá vuhtiálđojuvvot sihke iežasgielat bálvalusa ja dulkoma lágideamis sode-eanangottiin. Go bálvalusaid lágideddjiid suvdinnávccat sturrot ja sosiála- ja dearvvašvuođafuolahusa bálvalusat integrerejuvvojit ovttá lágideaddjái, leat seavagiellaláhka sosiála- ja dearvvašvuođafuolahusa bargit, geat leat guovllus geavahusa ja doaimanávccat, mat geavahuvvojit dulkoma lágideapmái ollisvuohtan, sode-eanangotti geavahusa.

Paragrafa 4 momeanttas ášahuvvošii Davviriikkaid riikkavuložiid vuoigatvuođas geavahit iežas giela, suoma-, islánnda-, dáro-, ruota- dahje dánsskagiela. Momeantta mielde sosiála- ja dearvvašvuođafuolahusa lágideamis galggašii fuolahit das, ahte Davviriikkaid riikkavuložat sáhttet geavahit iežas giela Davviriikkalaš sosiálabálvalussoahpamuša (SopS 96/1996) 5 artihkkalis oaivvilduvvon vugiin. Máinnašuvvon soahpamuša 5 artihkkala mielde Davviriikka riikkavuložis, guhte čálalaččat guorrasa nuppi Davviriikka eiseválddi beallái ovttaskas sosiálabálvalussii ja eará sosiálafuolahussii guoski áššis, lea vuoigatvuohta geavahit dánsska-, suoma-, islánnda-, dáro- dahje ruotagiela. Eiseváldi galgá dalle fuolahit das, ahte áššeoapmahaš oázžu dárbbasettiinis iežas dárbbasaš dulkon- ja jorgalanveahki dáid gielaide. Dilis, main gielas lea stuorra mearkkašupmi juksan dihte bálvalusa dahje ovddu ulbmila, doaimmaorgána galgá, juos vejolaš, geavahit giela, maid áššeoapmahaš ipmirda. Ovddabealde gávnnahuuvvon mearrádušat gusket maiddá dearvvašvuođabálvalusaide ja buohcedikšui. Eará osiin čuvvojuvvojit 17. beavve geassemánuš 1981 dahkkojuvvon davviriikkalaš giellasoahpamuša mearrádušaid.

Paragrafas sode-eanangottis ášahuvvon heivehuvvošii maiddá HUS-eanangoddeovttastupmái dađi lági mielde, go evttohuuvvon lága 1 § 4 momeanttas ášahuvvo.

7.7 Láhka sode-eanangottiid ruhtadeamis

20 §. *Sámegielašvuodálassi.* Sámegielašvuodálassi geavahuvvošii Lappi sode-eanangotti, man guovllus sámiiid ruovttuguovllu gielddat leat, sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusa rehkenastima vuodul mearrašuvvi goasttádusaid mearrašuvvanvuodustussan.

Sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusa lágideamis addojuvvon lága 6 § vuodul áššehasas lea vuoigatvuohta geavahit sámegiela sosiála- ja dearvvašvuodabálvalusain, mat buvttaduvvojit sámiiid ruovttuguovllus ja Lappi sode-eanangotti guovllus dakkár sosiála- ja dearvvašvuodabálvalusain, mat buvttaduvvojit dušše doaibmaovttadagain (ovdamearkka dihte spesiálabuohccedikšu), mat leat ruovttuguovllu olggobealde. Lassin áššehasas lea vuoigatvuohta geavahit sámegiela Lappi sode-eanangottis sosiála- ja dearvvašvuoda-bálvalusain, mat buvttaduvvojit doaibmaovttadagain, mat leat ruovttuguovllu olggobealde, ja maid Lappi sode-eanangoddi lea meroštallan ruovttuguovllu gielddaid ássiid geavahussii bálvalusaid juksama vuodul (ovdamearkka dihte muhtin bálvalusat, mat addojuvvojit Muonás). Vuoigatvuodas geavahit sámegiela ášahuvvo mudui sámiiid giellalágas (1086/2003).

Sámegielašvuoda vuodul mearrašuvvi sode-eanangotti rehkenastima vuodul mearrašuvvi goasttádusaid rehkenastojuvvošedje geardumiin Lappi sode-eanangotti sámegiela ássiid meari sámegielašvuoda vuodđohattiin. Ná Lappi sode-eanangotti sámegiela ássiid lohkomeari ovdáneapmi váikkuha ollislaš mearrái ruhtadeamis, mii juhkkovuvvo sámegielašvuodalaš bokte. Sámegielašvuoda vuodđohattis áša-huvvošii 13 § 5 momēantta mielde jahkásaččat stáhtaráđi ášahusain. Sámegielašvuodálassi livččii sullii 0,0131 proseantta sode-eanangottiid stáhta ruhtadeamis.

Sámegielašvuodalaš vuodul mearrašuvvi rehkenastima vuodul šaddi golut Lappi sode-eanangoddi re-hkenastojuvvošedje čuovvovaš málle mielde:

PH SL * sámegiela ássiid lohkomearri Lappi sode-eanangottis, gos PH SL = sámegielašvuoda vuodđohaddi.

Sámegiela ássiid mearri mearrašuvašii Statistihkkaguovddáža álbmotráhkadusstatistihka váriiddikšunjagi dakka ovdal leamaš jagi loahta dieđuid mielde.

7.35 Sámi giellaláhka

Sámi giellaláhkii evttohuvojit dahkkojuvvo vealtameahtun rievdadusat, mat šaddet sode-eanangoddelága ásaheamis. Evttohuvvo rievdadusaiguin viggojuvvo sihkkarastit dat, ahte sámiiid gielaš vuoigatvuodas seilot bargguid sirdašuvadettiin gielddain sode-eanangottiide. Lága eará rievdadusdárbbut, degomat eiseválddiid olis ja láhkaásaheamis dáhpáhuvvan rievdadusaid eaktudan ja lága ovddideami dáfus dehálaš rievdadusdárbbut, ollašuttuojuvvojit sierra.

2 §. *Lága heivehanviidodat.* Eiseválddiide, maida láhka 1 čuoggá mielde heivehuvo, lasihuvvošedje Lappi sode-eanangotti eiseválddit ja dakkár sode-eanangoddeovttastumiid eiseválddit, main Lappi sode-eanangoddi lea lahttun. Ulbmil lea dorvvastit sápmelaččaide vuoigatvuoda geavahit iežaset giela, go barggut sirdojuvvojit gielddain sode-eanangoddi.

Seammás 1 čuoggá sátnehámi evttohit čielggaduvvot gielddaid ja gielaovttastumiid oasil nu, ahte sátni doaibmaorgánat buhttejuvošii sániin eiseválddit. Ráđdehusa evttohusas HE 46/2003 vp evttohuvvo heivehanviidodatásahus čujuhuvvui almmolaččabut Eanodaga, Anára, Soadegili ja Ohcejoga gielddaide ja daid gielaovttastumiide, main muhtin ovddabealde

máinnašuvvon gielddain lea lahttun. Vuodđoláhkaváljagoddi rievdadii čuoggá lasihemiin gielddaid ja gieldaovttastumiid mannjái sáni doaibmaorgána, vai njuolggadus vástidivččii momeantta eará ráhkadusa ja gielddalága terminologijja (PeVM 4/2003 vp). Heivehanviidodahkii guoski njuolggadus evttohuvvo dás duohko geavahuvvot sáni eiseváldi sáni doaibmaorgána sadjái čielggadan dihte dan, ahte buot sode-eanangotti, sode-eanangoddeovttastumi, gieldda ja gielddaovttastumi eiseválddit galggašedje gullat lága heivehanviidodaga ollái. Lágas leat sierra njuolggadusat sámeziela geavaheamis ovddastusdoaibmaorgánain ja doaibmaorgánaid áššegirjjiin.

Ođastusas sosiála- ja dearvvašvuodabálvalusaid ja gádjundoaimma lágideapmi sirdojuvvo sode-eanangottiid bargun. Lága geatnegahtti áššit guoskkašedje Lappi sode-eanangoddi dáiid barguid divššodettiinis. Sápmelaččas livččii vuoigatvuohta geavahit sámeziela Lappi sode-eanangotti eiseválddiid olis ja ovdamearkka dihte Lappi sode-eanangotti lágidan gádjundoaimma bálvalusain ja sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusa bálvalusain, degomat vuoddearvvašvuodafuolahusa, spesiálabuohccedivššus, ruoktobálvalus ja eará eallilan olbmuid bálvalusain, čálganváttolašvuodabálvalusain, mánáidsuodjalus ja rávvehatbálvalus, dađi lági mielde go sámi giellalágas áššehuvvo. Sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusa lágideamis addojuvvon lága 5 § mielde vuoigatvuohta livččii goittotge ráddjejuvvon sosiála- ja dearvvašvuodabálvalusaide, mat buvttaduvvojit ruovttuguovllu gielddain ja Lappi sode-eanangotti eará guovllus dakkár sosiála- ja dearvvašvuodabálvalusaide, mat buvttaduvvojit dušše doaibmaovttadagain, mat leat ruovttuguovllu gielddaid olggobealde. Lassin áššehasas livččii vuoigatvuohta geavahit sámeziela Lappi sode-eanangottis sosiála- ja dearvvašvuodabálvalusain doaibmaovttadagain, mat leat ruovttuguovllu gielddaid olggobealde, ja sosiála- ja dearvvašvuodabálvalusain, maid Lappi sode-eanangoddi lea meroštallan ruovttuguovllu gielddaid ássiid geavahussii sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusa lágideamis addojuvvon lága 4 § oavvilduvvon bálvalusaid oazžuma vuodul.

Sámi giellalága mielde vuoigatvuohta geavahit sámeziela guoskkašii maiddái ovdamearkka dihte Lappi sode-eanangotti fállan rávvema ja bagadallama ja áššiid dikšuma neahas. Vuoigatvuodakánslera doaimmahat lea Kela sámezielat bálvalusaide guoski čovdosisttis OKV/1161/1/2018 geahččan, ahte doaibmi neahttaáššiid dikšumis lea earenoamáš dehálaš mearkkašupmi hálldahusa digitalisašuvvna ovddideamis ja lasiheamis, iige dat leat sámiid giellalága vuoigatvuođaiguin ja ovtaveardásašvuodain dássedeattus, ahte dát bálvalankána lea báhcán sámezielat áššehasain jovssakeahhtá. Veahkkevuoigatvuodakánslera oainnu mielde Kela neahttaáššiid dikšunbálvalusa dehálašvuohta ja digitalisašuvvna ávkkálašvuohta ožžot stuorit mearkkašumi sámiid ruovttuguovllus, daningo guovllus leat guhkes gaskkat ja doaibmasajit leat unnán guovllu geográfalaš sturrodaga ektui.

2 ja 3 čuoggáin máinnašuvvon “ovddabealde máinnašuvvon gielldaiguin” oavvilduvvošii ain namalassii 1 čuoggás máinnašuvvon Eanodaga, Anára, Soađegili ja Ohcejoga gielddaid iige buot Lappi sode-eanangotti guvlui gullelaš gielddaid. Duopmostuoluid ja čuoggáin máinnašuvvon eiseválddiid virgeguovllut gokčet praktihkas goittotge maiddái dáláš Lappi eanangotti guovllu eige duopmostuoluid ja máinnašuvvon eiseválddiid guovlojuoguide leat sode-eanangoddeodastusa geažil boahtime rievdadusat. Dađi lági mielde 2 ja 3 čuoggáid dáláš sátnehápmi sisttisoalašii praktihkas maiddái ovdamearkka dihte Lappi sode-eanangotti dahkan mearrádusaide guoski váidagiid gieđahallama hálldahusduopmostuolus ja sode-eanangotti doibmii guoski guoddalusaid gieđahallama guovlohálldahusvirgedoaimmahagas.

3 §. Meroštallamat. Paragráfas váldojuvvošii eret čujuheapmi sámedikkis addojuvvon lága sápmelašmeroštallamii ja paragráfa dáláš 2 sadji gomihuvvošii. Dáláš sámi giellaláhkii čáhkašuvvon čujuhusnjuolggadus sámediggelága meroštallamii lea čuolbmái, daningo sámedikkis

addojuvvon lága 3 § mielde meroštallan lea čavga čatnosis sámedikki válgalogahallamii merkemii ja válgalávdegotti dahkan mearrádussii áššis.

Vuodđolága 17 § 3 momeanttas dáhkiduvvo sámiid vuoigatvuohta eamiálbmogin doalahit ja ovddidit iežaset giela ja kultuvrra. Njuolggadus dorvvasta sámiid sajádaga riikka áidna eamiálbmogin dasa laktáseaddji vuoigatvuođaideasetguin, mat bohtet ovdan riikkaidgaskasaš soahpamušain (PeVM 12/2014 vp). Sámi giellaláhka galgá ollašuhttit dán vuodđolága njuolggadusa. Sápmlaččaid sajádaga eamiálbmogin háliidit deattuhit addimiin gielalaš vuoigatvuođaide sápmelaččaide. Gustojeaddji lága čujuheapmi sámedikkis addojuvvon lága 3 §:i sáhtá addit dan ipmárdusa, ahte dušše válgalogahallamii merkejuvvon olmmoš sáhtá sámi giellalága oaivvildan vugiin geavahit sámegeiela. Sámedikkis addojuvvon lága 23b § mielde válgalogahallama ja dasa laktáseaddji dieđuid ii oáččo geavahit eará ulbmilii go sámedikki válggaid doaimmaheapmái. Dađi lági mielde eiseválddis ii leat praktihka heivehandilis vejolašvuohta dárkkistit ášši, daningo válgalogahallan lea iešgudetge válggaid doaimmaheapmái oaivvilduvvon logahallan válggaid jietnavuoigadahtton olbmui. Vaikko dán eai leat raporterren duohtaáššis dagahan dán rádjái čuolmmaid praktihka heivehandilis, eai dás duoško leat ákkat čatnat vuoigatvuođa geavahit sámegeiela sámedikkis addojuvvon lága 3 § meroštallamii.

Sámi giellalága njuolggadusaid sáhtá veardidit maiddá giellalága (423/2003) vástideaddji njuolggadusaide. Giellalága 2 § mielde lága ulbmil lea dorvvastit vuodđolágas áсахuvvon juohkehačča vuoigatvuođa geavahit duopmostuolus ja eará eiseválddi olis iežas giela, juogo suomadahje ruotagiela. Lágas ii leat meroštallojuvvon suomadahje ruotagielat olmmoš, muhto baicca lága mihttomearri lea, ahte juohkehačča vuoigatvuohta vuoiggalaš gearregastimii ja buori hálddahussii dáhkiduvvo gielas fuolakeahtá ja ahte indiviidá gielalaš vuoigatvuođat ollašuttuovvot almmá dan haga, ahte daidda dárbbáša sierra doarjalit.

Maiddá vuodđoláhkaválgagoddi lea geahččan smiehttamušastis 12/2014 vp, ahte vuoigatvuođa dikšut áššiid sámegeillii eiseválddiid olis, ii galgga laktit sámediggelága sápmelašmeroštallamii ja lea atnán vealtameahttumin, ahte ráđdehus čielggada johtilit dárbbu rievdatit sámi giellalága evttohuvvon vugiin. Eará lánkaásaheamis ee. gieldda vuodđobálvalusaid stáhtaossodagas addojuvvon lága (1704/2009) 4 § 9 čuoggá (676/2014) meroštallama mielde gažaldatvuloš lágas sámegeielat olmmoš mearkkaša olbmo, guhte lea almmuhan álbmotdiehtovuogádahkii ja Álbmotdiehtovuogádáža nannenbálvalusain addojuvvon lága 3 §:s oaivvilduvvon álbmotdiehtovuogádahkii eatnigiellanis sámegeiela. Álbmotdiehtovuogádahkii sáhtá goittotge merket dušše ovttá eatnigiela, ja dán geažil sámegeielagin registrerejuvvon olbmot lea sámedikki árvalusa mielde uhcit go sápmelaččat, geat hupmet muhtin sámegeiela. Juohkehaš sáhtá friija válljet iežas giela, eaige merkejumis álbmotdiehtoregistarii leat njulges vuoigatvuođaváikkusat. Lassin doahpágis “sámegeielat” lea ollu dulkonmunni. Dáikko bokte meroštallama ii galggaše čatnat maiddá álbmotregistarii dahkkojuvvon eatnigiellamerkejupmái, daningo dát sáhtá ráddjet gielalaš vuoigatvuođaid ollašuvvama praktihkas. Dáid ákkaid vuodul čujuheapmi sámedikkis addojuvvon lánkii sápmelačča meroštallama oasil evttohuvvošii váldojuvvot eret ja paragrafa 2 čuokkis gomihuvvot.

6 §. Sámegeiela geavaheapmi ovddastusdoaimmaorgánain. Paragrafii lasihuvvošedje sodeeanangotti ovddastusdoaimmaorgánat. Go barggut sirdojuvvot gielddaid ovddastusdoaimmaorgánain sodeeanangotti doaimmaorgánaide, sápmelaččain livččii vástideaddjilágan vuoigatvuohta geavahit sámegeiela dego ovdal gielddain.

11 §. Earenoamáš geatnegasvuođat. Sápmlaččaid gielalaš vuoigatvuođat ja eiseválddiid geatnegasvuođat leat lága 3 logu mielde viidáseappot sámiid ruovttuguovllus. Njuolggadusa mielde lága 12-16 § heivehuvvo dain lága heivehanviidodahkii gullevaš eiseválddiid virgedoaimmahagain ja eará doaimmabáikkiin, mat leat sámiid ruovttuguovllus. Gustojeaddji lága vuodustusaid

mielde, juos eiseválddis leat virgedoaimmahagat dahje eará doaimbabáikkis sihke ruovttuovvlus ja dan olggobealde, dat galggašii čuovvut 3 logu njuolggadusaid dušše dain virgedoaimmahagain ja doaimbasajiin, mat leat ruovttuovvllus. Soađegili gieldda guovddáščoahkkebáikki bálvalusat leat dađi lági mielde báhcán 3 logu njuolggadusaid heivehanviidodaga olggobeallái, daningo dat eai leat Lappi bálgosa guovvllus, mii gullá ruovttuovvlui. Njuolggadussii lasihuvvošii 2 momeanta, man mielde Lappi sode-eanangoddi galggašii áššiid dikšumis dakkár olbmui, gean ruovttugiella lea Eanodat, Anár, Soađegilli dahje Ohcejohka, maiddái sámiiid ruovttuovvllus olggobealde čuovvut dan mii 12-16 §:s ášahuvvo. Ná dorvvastuvvošii gielalaš vuoigatvuođaid seailun dáláš dásis sápmelaččain, geat orrot ruovttuovvllus gielddain, go barggut sirdojuvvojit gielddain sode-eanangottiide. Rievdadusa mielde 3 logu njuolggadusaid heivehanviidodat viidána, muhto dat lea dárbašlaš, amaset gielalaš vuoigatvuođat hedjonit. Ulbmil lea goittotge ráddjet sosiála- ja dearvvašvuođafuolahusa lágideamis addojuvvon lágain vuoigatvuođa dikšut áššiid sámegillii ruovttuovvllus olggobealde sosiála- ja dearvvašvuođabálvalusaid oasil.

12 §. *Vuoigatvuohta geavahit sámegiela eiseválddi olis.* Paragrafa 1 momeantta mielde sápmelaččas lea vuoigatvuohta geavahit eiseválddi olis áššiid divššodettiinis válllejumis mielde suoma- dahje sámegiela. Dát vuoigatvuohta ii leat ráddjejuvvon dušše iežas áššái. Ođđa 2 momeantta mielde sápmelaččas, gean ruovttugiella lea Eanodat, Anár, Soađegilli dahje Ohcejohka, livččii vuoigatvuohta geavahit sámegiela Lappi sode-eanangotti eiseválddi olis ja ovdamearkka dihte Lappi sode-eanangotti lágidan gádjundoaimma ja sosiála- ja dearvvašvuođafuolahusa bálvalusain 11 § mielde maiddái ruovttuovvllus olggobealde. Dás duohko 11 § mielde viidáset áššiiddikšunvuoigatvuohta livččii dađi lági mielde maiddái ovdamearkka dihte Lappi sode-eanangotti eiseválddiid olis Soađegili gielddas. Sosiála- ja dearvvašvuođabálvalusaid oasil vuoigatvuohta dikšut áššiid sámegillii ruovttuovvllus olggobealde livččii goittotge ráddjejuvvon sosiála- ja dearvvašvuođafuolahusa lágideamis addojuvvon lágain dakkár sosiála- ja dearvvašvuođabálvalusaide, mat buvttaduvvojit dušše doaimbabáikkiin, mat leat ruovttuovvllus gielddaid olggobealde ja dakkár doaimmaovttadagain sosiála- ja dearvvašvuođabálvalusain, mat buvttaduvvojit ruovttuovvllus olggobealde ja maid Lappi sode-eanangoddi lea merostallan ruovttuovvllus gielddaid áššiid geavahussii sosiála- ja dearvvašvuođafuolahusa lágideamis addojuvvon lága 4 §:s oavvilduvvon bálvalusaid juksama vuođul.

Lága 19 § mielde njálmmálaš giedahallamis, mii dáhpáhuvvá eiseválddiid olis, ášši galget viggat addit sámegiela olbmui dikšun láchkai. Juos eiseválddiid joavkkus ii leat sámegiela olmmoš, eiseváldi galgá lágidit nuvttá dulkoma. Njuolggadusa vuođustusaid mielde láchkaevtohusain viggojuvvui váikkuhit dasa, ahte dulkon ja jorgaleapmi vehážiid mielde bázášedje nuppi saji vuohkin áššehasa ja eiseválddi gaskasaš gulahallamis. Váldonjuolggadus livččii ášši giedahallan sámegillii almmá dulkoma haga, juos dat fal livččii vejolaš (HE 46/2003 vp). Láhka sisttisdoallá sierra dán ulbmila doarju njuolggadusaid eiseválddi bargiid sámegiellamáhtus ja dasa guoski gelbbolašvuođagáibadusain ja bálkkálaš virgefriijavuodas ja friijavuodas barggus sámegiellamáhtu skáhppoma várás.

Paragrafa 2 momentii lasihuvvošii Lappi sode-eanangoddi. Njuolggadusa mielde sápmelaččas, guhte lea 1 momeantta mielde geavahan Lappi sode-eanangotti eiseválddi olis sámegiela, livččii vuoigatvuohta geavahit sámegiela maiddái sámiiid ruovttuovvllus olggobealde stáhta eiseválddiid olis dalle, go dat rievdadusohcaneiseváldin giedahallet Lappi sode-eanangotti eiseválddis johtui bohtán áššiid. Rievdadusohcaneiseváldin Lappi sode-eanangotti oasil doaimmašedje hálddahušduopmostuolut, maid virgeguovvllus jo dál gokčēt dáláš Lappi eanangotti guovvllus. Duopmostuoluid guovlojuohku ii sode-eanangoddeodastusa oktavuodas rievdaduvvo. Njuolggadus geatnegahtáši seamma eiseválddiid, geat juo dál rievdadusohcaneiseváldin giedahallet ruovttuovvllus eiseválddis johtui bohtán áššiid.

14 §. *Sámegeiellamáhttu ja dasa guoski gelbbolašvuodagáibádusat.* Paragráfa 2 momeantta gelbbolašvuodagáibádus viiddiduvvošii guoskat maiddá sode-eanangoddálaš eiseváldiid bargiide sode-eanangoddelága ortnega mielde. Njuolggadus vástidivččii dán oasis almmusservošiid bargiin gáibiduvvon giellamáhtus addojuvvon lága (424/2003) vástideaddji njuolggadusa.

Paragráfa 1 momeantta mielde eiseváldi galgá bargiid bálvalussii válddedettiinis fuolahit das, ahte dan bargit iešguđet virgedoaimmahagain dahje eará doaibmabáikkis bastet bálvalit áššehasaideaset maiddá sámegillii. Buorrin geavadahkan arvvosmahttin dihte sámegeielat ohcciid, sáhtta atnit ovdamearkka dihte giellalasi, mii máksojuvvo sámegeiellamáhtus.

16 §. *Sámegeiela geavaheapmi gieldda ja sode-eanangotti áššegirjjiin.* Njuolggadusa mielde gielddas, gos sámegeiela oassi eará olbmuid ektui lea ovddit jagi vuosttaš beaivve leamaš stuorit go okta goalmádas, gieldda doaibmaorgána galgá geavahit maiddá sámegeiela njuolggadusa máinnašuvvon áššegirjjiin. Praktihkas áidna giela, gos sámegeiela oassi lea juksan máinnašuvvon goalmádas oasi gieldda eará olbmuid ektui, lea Ohcejoga giela. Njuolggadusa mielde earáge gielddas gieldda doaibmaorgána galgá geavahit sámegeiela dákkár áššegirjjiinis iežas dan viidodagas, go gehččet dárbašlašžan. Originála njuolggadusa ovdabargguid mielde njuolggadus guoská sámegeiela geavahepmái dain gielddain, maid virgedoaimmahat lea sámiid ruovttuguovllus. Njuolggadus lea mearkkašahtti sámegeiela geavaheami ja sámegeiela dieđuoazžuma ovddideami dáfus ja sode-eanangoddeodastusa ovdánettiin galgá oazžut sihkkarvuoda das, ahte gielalaš vuoigatvuođat ja sode-eanangotti ássiid dieđuoazžunvuoigatvuođat eai hedjonivčče, go barggut sirdojuvvojit gielddain sode-eanangoddái. Dán geažil njuolggadussii evttohuvvo lasihuvvot Lappi sode-eanangoddi. Rievdadusa mielde maiddá Lappi sode-eanangoddi galggašii geavahit sámegeiela dan viidodagas, go gehččet dárbašlašžan dakkár beavdegirjjiin ja eará áššegirjjiin, maid ii galgga addit priváhta áššeoapmahažžii ja main lea almmolaš mearkkašupmi. Akkat geavahit sámegeiela livčče unnimustá dakkár áššiin, main lea almmolaš mearkkašupmi, ja mat gusket olles sode-eanangotti guvlui, masa gullá maiddá sámiid ruovttuguovlu. Dalle livčče ákkat ráhkadit áššegirjjiis unnimustá čoahkkáigeasu sámegillii. Sámegeiela geavaheami vihkkedaladettiin livččii dárbašlaš váldit vuhtii man olu seammasullasaš áššegirjjiit leat árabut jorgaluvvon ruovttuguovllu gielddain sámegillii, amaset gažaldatvuloš gielddaid ássiid dieđuoazžunvuoigatvuođat mearkkašahtti ládje hedjonivčče. Lassin njuolggadussii evttohuvvo lasihuvvot nubbi momeanta, mas ášahuvvo Lappi sode-eanangotti geatnegasvuodas geavahit sámegeiela. Geatnegahtti ášši guoskkašii goitotge dušše áššegirjjiide, main lea almmolaš mearkkašumi lassin earenoamáš mearkkašupmi sámiide. Dákkárat sáhttet leat ovdamearkka dihte sámegeiela lávdegotti beavdegirjjiit ja sode-eanangotti eará bálvalusat, mat leat sámegeielagat dahje, dahje mat buvttaduvvojit sámiid ruovttuguovllus dahje muđui earenoamážit sode-eanangotti sámeálbmogii guoski guovddáš áššegirjjiit.

17 §. *Fitnodatlágádusat ja stáhta, sode-eanangotti dahje gieldda oamastan fitnodagat.* Paragráfa guoskkašii dás duohko maiddá dakkár bálvalusaid buvttadeaddji fitnodagaide, main Lappi sode-eanangottis livččii mearridanváldi.

22 §. *Ovddasvástádus jorgaleamis dahje dulkomis šaddan goasttádusain.* Paragráfa 2 momeanta guoskkašii dás duohko maiddá Lappi sode-eanangoddái ja dakkár sode-eanangoddeovttastupmái, mas Lappi sode-eanangoddi lea lahttu.

23 §. *Jorgalusa skáhppon áššehasa goasttádusain.* Paragráfa guoskkašii dás duohko maiddá Lappi sode-eanangoddái ja dakkár sode-eanangoddeovttastupmái, mas Lappi sode-eanangoddi lea lahttu.

25 §. *Bálkkálaš virgefrijjavuohta ja friijavuohta barggus sámegiellamáhtu háhkama várás.* Paragrafa 2 momeanta guoskkašii dás duohko maiddá Lappi sode-eanangoddái ja dakkár sode-eanangoddeovttastupmái, mas Lappi sode-eanangoddi lea lahttu.

31 §. *Stáhta ekonomalaš ovddasvástádus.* Stáhta bušeahttaárvalusas galgá jahkásaččat várret mearreruđa stáhtadoarjagiidda sámi giellalága heiveheamis šaddan earenoamáš las-segoasttádusaid buhttemin. Ovdamearkka dihte dihto áššegirjjiid jorgalahttimis iešgudet sámegielaide ja dáid gielaide dieđiheamis šaddet jahkásaččat goasttádusat eiseválddiide, geat gullet sámi giellalága heivehanviidodahkii. Doarjja lea juolluduvvon maiddá sámegiela skuvlejupmái oassálastimis šaddan sadjásašgoasttádusaid buhttemii. Njuolggadus lea dađi lági mielde mearkkašahtti sámegielaide doalaheami oasil, daningo stáhtadoarjagat dahket vejolažžan giela geavaheami eiseválddiid olis ja dađi lági mielde dán vuoigatvuođa beaktilis ollašuvvama praktihkas. Ulbmilin ii goittotge leat, ahte stáhtadoarjagiin buhtejuvvošedje šaddan goasttádusat ollásit. Stáhtadoarjaga leat sáhtán ohcat gielddat ja iešgudetlágan servošat. Stáhtadoarjaga ii leat sáhtán oážžut priváhttaolmmoš iige doaibmanamma. Stáhta ekonomalaš ovddasvástádus guoskkašii dás duohko maiddá Lappi sode-eanangoddái, go dasa sirdojuvvojit barggut.

32 §. *Sámegiela sajádat muhtin hálddahussurggiin.* Ráđđehusa evttohus riikabeivviide sosiála- ja dearvvašvuođafuolahusa ja gádjundoaimma lágideami ođastussii ja sode-eanangottiid vuodđudeapmái guoski lánkaásaheapmin sisttisdoallá sosiála- ja dearvvašvuođafuolahusa lágideamis addojuvvon lága. Dan 5 § 2 momeanttas lea evttohuvvon ášahuvvoš sámegiela geavaheamis sosiála- ja dearvvašvuođafuolahusa bálvalusain čuovvovaš lánkai: “Áššehasas lea vuoigatvuohta geavahit sámegiela sosiála- ja dearvvašvuođabálvalusain, mat buvttaduvvojit sámiiid ruovttuguovllu gielldain ja Lappi sode-eanangotti eará guovllus dakkár sosiála- ja dearvvašvuođabálvalusain, mat buvttaduvvojit dušše dain doaibmaovttadagain, mat leat sámiiid ruovttuguovllu olggobealde. Lassin áššehasas lea vuoigatvuohta geavahit sámegiela Lappi sode-eanangottis sosiála- ja dearvvašvuođabálvalusain, mat buvttaduvvojit doaibmaovttadagain, mat leat ruovttuguovllu gielldaid olggobealde, ja maid Lappi sode-eanangoddi lea meroštallan ruovttuguovllu gielldaid ássiid geavahussii 4 §:s oaivvilduvvon bálvalusaid juksama vuodul. Vuoigatvuođas geavahit sámegiela ášahuvvo muđui sámi giellalágas (1086/2003).” Čujuhusnjuolggadusa luondu ovddabealde máinnašuvvon sosiála- ja dearvvašvuođafuolahusa lágideamis addojuvvon lága njuolggadussii lea informatiivlaš, muhto dárbbášlaš, daningo dat praktihkas ráđđe oasi sosiála- ja dearvvašvuođabálvalusain, main Lappi sode-eanangottis lea ovddasvástádus, sámi giellalága heivehanviidodaga olggobeallái. Čujuhusnjuolggadusain buhtejuvvošii árat čujuhusnjuolggadus pasieantta sajádagas ja vuoigatvuođain ášahuvvon lánkii (785/1992) ja sosiálafuolahusa áššehasa sajádagas ja vuoigatvuođain addojuvvon lánkii (812/2000).

LÁHKAEVTTOHUSAT

1.

Sode-eanangoddeláhka

5 lohku

Sode-eanangotti ássiid oassálastinvuoigatvuohta

33 §

Álbmotgiellalávdegoddi ja sámegeiela lávdegoddi

Guovttegielat sode-eanangottis lea álbmotgiellalávdegoddi. Lávdegotti lahttun välljejuvvojit olbmot, geat ovddastit sode-eanangotti giellaunnitlohkui gullevaš olbmuid.

Álbmotgiellalávdegotti bargu lea:

- 1) čielggadit, árvvoštallat ja cealkit das, mot sode-eanangoddeváljaolbmuid mearráduusat váikkuhit gielalaš vuoigatvuođaid praktihka ollašuvvamii;
- 2) čielggadit, árvvoštallat ja meroštallat bálvalusaid, mat fállujuvvojit unnitlogugillii, dárbbu ja čuovvut dáid bálvalusaid oažžuma ja kvalitehta;
- 3) čielggademiid, árvvoštallama ja čuovvuma vuodul dahkat sode-eanangoddestivrii evttohusaid doaibmabijuin giellaunnitlogu bálvalusaid ja bálvalusgollosiid ovddideapmin ja bargiid giel-ladáidogáibádusain ja gielladáiddu ovddideamis; ja
- 4) dahkat evttohusaid guovttegielat eanangottiid ovttasbargui ja bargojuhkui guoski soahpamuša sisdoalus, addit soahpamušas cealkámuša sode-eanangoddeváljaolbmuid ja čuovvut soahpamuša ollašuvvama.

Lávdegottis sáhttet leat maiddái hálddahunjuolggadusas mearriduvvon eará barggut.

Lávdegoddi galgá addit jahkásaččat sode-eanangoddestivrii muitalusa giellaunnitlogu bálvalusaid ollašuvvamis. Sode-eanangoddestivra addá sode-eanangoddeváljaolbmuid cealkámuša doaibmabijuin lávdegotti addin muitalusa vuodul.

Sode-eanangottis, masa gullá sámiid ruovttuguvlui gullevaš gielda, lea sámegeiela lávdegotti. Lávdegotti lahttun välljejuvvojit sámegeielat olbmot. Unnimustá okta goalmmás lávdegotti lahtuin galgá namma-duvvot sámedikki evttohan olmuin. Lávdegoddái heivehuvvo muđui mii ovdalis ásašuvvo álbmotgiellalávdegottis.

2.

Láhka

sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusa lágideamis

1 lohku

Almmolaš njuolggadusat

4 §

Bálvalusaid fidnašuvvan ja juksan

Sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusa galgá plánet ja ollašuttit sisdoalus, viidodagas ja kvalitehtas dáfus dakkárin go áššehasaid dárbu sode-eanangottiin gáibida. Bálvalusaid galgá ollašuttit ovttavewardásaččat, oktiiheivehuvvon bálvalusollisvuohtan ja vuhtiiválddi sode-eanangotti álbmoga dárbbuid lahka áššehasaid. Bálvalusat čohkkejuvvojit sode-eanangotti guovllus stuorit ollisvuođaide dalle, go bálvalusaid fidnašuvvan ja kvalitehta dorvvasteapmi eaktudit sieramáhtu dahje divrras investeremiid dahje go bálvalusaid vuogálaš, goasttádusváikkuheaddji ja beaktilis ollašuttin eaktudit dan. Bálvalusaid čohkken stuorit ollisvuođaide riikkaviidosáččat ja sode-eanangottiid soahpamuša vuodul áсахuvvo 9, 34 ja 37 §:s.

Sosiála- ja dearvvašvuodabálvalusaid ollašutedettiin galgá ovddidit easttahisvuođa.

5 §

Bálvalusaid giella

Sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusa galgá lágidit sihke suoma- ja ruotagillii guovttegielat sode-eanangottis dađi lági mielde, ahte áššehas oažžu daid iežas válljen gillii, juogo suomadahje ruotagillii. Ovttagielat sode-eanangottis sosiála- ja dearvvašvuodafuolahus lágiduvvo sode-eanangotti gillii. Giellalágas (423/2003) áсахuvvo áššehasa vuoigatvuođas geavahit iežas giela, šaddat gullojuvnot, oažžut doaimmahusgirjjiis suoma- dahje ruotagillii ja vuoigatvuođas oažžut dulkoma.

Áššehasas lea vuoigatvuohta geavahit sáme giela sosiála- ja dearvvašvuodabálvalusain, mat buvttaduvvojit sámiid ruovttuguovllu gielddain ja Lappi sode-eanangotti guovllus dakkár sosiála- ja dearvvašvuodabálvalusain, mat buvttaduvvojit dušše doaibmaovttadagain, mat leat ruovttuguovllu gielddaid olggobealde. Lassin áššehasas lea vuoigatvuohta geavahit sáme giela sosiála- ja dearvvašvuodabálvalusain, mat buvttaduvvojit doaibmaovttadagain, mat leat ruovttuguovllu gielddaid olggobealde, ja maid Lappi sode-eanangoddi lea meroštallan ruovttuguovllu gielddaid ássiid geavahussii 4 §:s oavvilduvvon bálvalusaid juksama vuodul. Vuoigatvuođas geavahit sáme giela áсахuvvo muđui sámi giellalágas (1086/2003).

Juos sosiála- dahje dearvvašvuodafuolahusa bargit eai hálldaš áššehasa geavahan giela dahje áššehas ii áico- dahje hupmanváttu dahje eará siva dihte sáhte ipmirduvvot, galgá dan lassin, mii 1 ja 2 momeanttas áсахuvvo, bálvalusaid attedettiin vejolašvuođaid mielde atnit fuola dulkomis ja dulkka skáhppomis.

Sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusa lágideamis galgá lassin atnit fuola das, ahte Davviriikkaid riikkavuložat sáhttet geavahit iežaset, juogo suoma-, islándda-, dáro-, ruota- dahje dánsskagiela Davviriikkaid sosiálabálvalansoahpamuša (96/1996) 5 artihkkalis oavvilduvvon vugiin.

7.

Láhka

sode-eanangottiid ruhtadeamis

3 lohku

Sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusa bargguid ruhtadeapmi

20 §

Sámegielašvuodassi

Rehkenastima vuodul mearrašuvvi goasttádušat rehkenastojuvvojit geardumiin dan sode-eanangotti, gos leat sámiiid ruovttuguovllu gielddat, sámegielašvuodá vuodđohattiin. Sode-eanangotti sámegielašvuodá mearri mearrašuvvá Statistihkkaguovddáža (su. Tilastokeskus) álbmotráhka-dusstatistihka váriiddikšun jagi dakka ovdal leamaš jagi loahpa dieđuid mielde.

35.

Láhka

sámi giellalága rievdadeamis

Riikabeivviid mearrádusa mielde
gomihuvvo sámi giellalága (1086/2003) 3 § 2 čuokkis,
rievdaduvvojit 2 § 1 momeanta, 6 § 1 momeanta, 12 § 2 momeanta, 14 § 2 momeanta, 16 ja 17 §, 22 § 2 momeanta, 23 §, 25 § 2 momeanta ja 31 ja 32 §, dakkárin go dain lea 2 § 1 momeanta lágas 1340/2014 ja oassin lágain 1205/2019 ja 1137/2019, ja
lasihuvvo 11 § 2 momeanta čuovvovaš láhkai:

2 §

Lága heivehanviidodat

Eiseválddit, geaidda dát láhka heivehuvvo, leat:

- 1) Eanodaga, Anára, Soađegili ja Ohcejoga gielddaid eiseválddit, dákkár gieldaovttastumiid eiseválddit, main muhtin dain gielddain lea lahttun; Lappi sode-eanangotti eiseválddit ja dakkár sode-eanangoddeovttastumiid eiseválddit, main Lappi sode-eanangoddi lea lahttun;
- 2) dat duopmostuolut ja stáhta bire- ja báikkálašhálddahusa eiseválddit, maid virgeguvlui ovddabealde máinnašuvvon gielddat gullet ollásit dahje muhtun oassái;
- 3) dat guovlohálddahusvirgedoaimmahagat ja ealáhus-, johtolat- ja birasguovddážit, maid doaibmaguvlui ovddabealde máinnašuvvon gielddat ollásit dahje muhtun oassái gullet, ja doaibmaorgánat, mat doibmet daid oktavuodas;
- 4) sámediggi, sámeáššiid ráđđádallangoddi ja nuortalašlága (253/1995) 42 §:s oaivvilduvvon siidačoahkkin;
- 5) stáhtaráđi vuoigatvuodakánsler ja riikabeivviid vuoigatvuodaáššeolmmoš;
- 6) geavaheaddjiáittardeaddji, geavaheaddjiriidolávdegoddi, ovttaheardásašvuodaáittardeaddji, dásseárvoáittardeaddji, ovttaheardásašvuoda- ja dásseárvolávdegoddi, diehtosuodjeáittardeaddji ja diehtosuodjelávdegoddi;
- 7) Bággobearranlágádus, Vearrohálddahus, Albmotealáhatlágádus, Eananmihtidanlágádus, Digi- ja álbmotdiehtolágádus ja Eanandoallofitnodatolbmuid ealáhatlágádus (Mela);
- 8) dat stáhta hálddahuseiseválddit, mat rievdadusohcaneiseváldin gieđahallet ovddabealde máinnašuvvon hálddahuseiseválddi johtui bidjan áššiid.

6 §

Sámegiela geavaheapmi ovddastusdoaibmaorgánain

Eanodaga, Anára, Soađegili ja Ohcejoga gielddaid ja Lappi sode-eanangotti doaibmaorgánaid sápmelaš lahtuin lea vuoigatvuolta geavahit sámegiela čoahkkimiin ja čálalaš cealkámušain, mat laktojuvvojit beavdegirjái. Seamma guoská stáhta lávdegottiid, komiteaid, bargojoavkkuid ja vástideaddji mánggalahtot doaibmaorgánaid sápmelaš lahtuide sámiid ruovttuguovllus ja gieđahaladettiin áššiid, mat earenoamážit gusket sápmelaččaide dan olggobealdege. Bálgosiid ovttaustusa ja dan stivrri čoahkkimii oassálasti sápmelaččas lea vástideaddji láhkai vuoigatvuolta geavahit čoahkkimis sámegiela.

11 §

Earenoamáš geatnegasvuodát

Lappi sode-eanangoddi galgá dakkár olbmuin, gean ruovttugielda lea Eanodat, Anár, Soadegilli dahje Ohcejohka, maiddái sámiid ruovttuguovllu olggobealde čuovvut dan mii 12 – 16 §:in ášahuvvo.

12 §

Vuoigatvuohta geavahit sámegiela eiseválddi olis

Seamma vuoigatvuohta lea sápmelaččas sámiid ruovttuguovllu olggobealdege stáhta eiseválddiid olis dalle, go dát rievdadusohcaneiseváldin gieđahallet Lappi sode-eanangotti dahje ruovttuguovllu eiseválddiid olis johtui boahtán áššiid.

14 §

Sámegiellamáhttu ja dasa guoski gelbbolašvuodagáibádusat

Sámegiellamáhttu sáhtta ášahuvvot gielladáidui guoski gelbbolašvuodagáibádussan stáhta eiseválddi bargiide lágain dahje lága vuodul stáhtaráđi dahje áššáigullelaš ministerija ášahusain ja sode-eanangoddálaš ja gielddalaš eiseválddiid bargiide sode-eanangodelága (xx/202x) ja gielddalága (365/1995) meroštallan ortnegis, juos dákkár gelbbolašvuodagáibádus ii ášahuvvo lágain dahje lága vuodul. Sámegiellamáhttu gehččojuvvo earenoamáš ánsun, vaikko dat ii leat ášahuvvon virggi, doaimma dahje barggu gelbbolašvuodagáibádussan.

16 §

Sámegiela geavaheapmi gieldda ja sode-eanangotti áššegirjiin

Gielddas, gos sámegielagiid oassi buot gieldda olbmuin lea ovddit jagi vuosttaš beaivve leamaš stuorit go okta goalmmás, gieldda doaibmaorgána galgá geavahit maiddái sámegiela dakkár beavdegirjiin ja eará áššegirjiin, maid ii galgga addit priváhta áššáiosolažžii ja main lea almmolaš mearkkašupmi. Earáge gielddas gieldda doaibmaorgána ja Lappi sode-eanangottis sode-eanangotti doaibmaorgána galget geavahit sámegiela dákkár áššegirjiineaset dan viidodagas go gehččet dárbbaslažžan.

Lassin Lappi sode-eanangotti doaibmaorgána galgá geavahit maiddái sámegiela beavdegirjiin ja eará áššegirjiin, maid ii galgga addit priváhta áššáiosolažžii ja main lea almmolaš mearkkašupmi, juos áššis lea earenoamáš mearkkašupmi sápmelaččaide.

17 §

Fitnodatlágádusat ja stáhta, sode-eanangotti dahje gieldda oamastan fitnodagat

Stáhta fitnodatlágádus ja dakkár bálvalusa buvttadeaddji fitnodat, mas stáhtas, Lappi sode-eanangottis dahje ovttá dahje mángga 2 § 1 momenta 1 čuoggás máinnašuvvon gielddas lea mearridanváldi, galgá sámiid ruovttuguovllus addit dán lágas gáibiduvvon gielalaš bálvalusa ja diedihit álbmogii maiddái sámegillii doaimma kvalitehta ja áššeoktavuođa gáibidan viidodagas ja vugiin, maid oppalaččat árvoštallamiin ii sáhte atnit fitnodatlágádusa dahje fitnodaga dáfus govtoheapmin. Stáhta fitnodatlágádusa divššodettiin eiseváldibarggu, dasa heivehuvvo, mii dán lágas ášahuvvo eiseválddis.

22 §

Ovddasvástáduš jorgaleamis dahje dulkomis šaddan goasttádušain

Sode-eanangoddi, sode-eanangoddeovttastupmi, gieldda, gielddaovttastupmi dahje bismagoddi dahje searvegoddi vástidit 4-6, 12, 13, 15, 16 ja 30 §:s oaivvilduvvon doaimmahus- dahje eará áššegirjji ráhkadeamis dahje jorgaleamis ja dulkomis šaddan goasttádušain.

23 §

Jorgalusa skáhppon áššehasa goasttádušain

Juos stáhta, sode-eanangotti, sode-eanangoddeovttastumi, gieldda dahje gielddaovttastumi eiseváldái dahje girkolaš eiseváldái lea guđđojuvvon sámegeilat áššegirji, vaikko áššehasa ii leat vuoigatvuohta geavahit sámegeila gažaldatvuloš eiseválddi olis, eiseváldi galgá dárbbu mielde áššehasa gullama maŋŋel su goasttádušain jorgalahttit áššegirjji dan gillii maid eiseváldi geavaha.

25 §

Báikkálaš virgelohpi ja friijavuolta barggus sámegeiellamáhtu háhkama várás

Lappi sode-eanangotti, sode-eanangoddeovttastumi, 2 § 1 momaantas oaivvilduvvon gieldda dahje gielddaovttastumi ja dakkár 2 § 1 momaanta 2 ja 3 čuoggás oaivvilduvvon olbmui, guhte lea eiseválddi bálvalusas, ja gean virgeguovllus oassi lea sámiid ruovttuguovllus, ja Bálgosiid ovttastumi bargovehkii gullevaš olbmui sáhtá mieđihuvvot báikkálaš virgelohpi dahje friijavuolta barggus virgebargguid dikšuma várás dárbbalaš sámegeiellamáhtu háhkama várás, juos su bálvalangaskavuolta dán bargoaddi bálvalusas lea bistán unnimustá jagi. Stáhtaráđi ásaheamis sáhtá ásaheamis virgelobi dahje friijavuolta eará eavttuin.

31 §

Stáhta ekonomalaš ovddasvástáduš

Stáhta bušeahhtaárvalussii galgá várret mearreruđa stáhtadoarjagiidda sode-eanangottiide, gielddaide, searvegottiide, sámiid ruovttuguovllu bálgosiidda ja 18 §:s oaivvilduvvon priváhta olbmuide dán lága heiveheamis šaddi earenoamáš lassegoluid gokčama várás.

32 §

Sámegeila sajádat muhtin hálddahussurggiin

Sámiid vuoigatvuođas oažžut vuodđoskuvla- ja eará oahpahusa iežaset eatnigillii, sámegeila oahpahusas ja sámegeilas oahpahušgiellan, oahppoávnnašin ja dutkkušgiellan ásaheamis sierra.

Sápmelaččaid vuoigatvuođas oažžut beaivedivššu iežaset eatnigillii ásaheamis mánáid beaivedivššus addojuvvon lágas (36/1973).

Vuoigatvuođas geavahit sámegeila sosiála- ja dearvvašvuođafuolahusa bálvalusain ásaheamis dán lága lassin sosiála- ja dearvvašvuođafuolahusa lágideamis addojuvvon lágas (xx/202x).